Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto VI. Št. 2.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Naročnina četrtletno 15 Din
za pol leta 30 Din
za vse leto 60 Din
Posamezne številke 1.50 Din
V zamejstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 8. januarja 1937.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
Poštnočekovni račun:
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo
Oglasi po tarifu
Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Vprašanje malega naroda

Slovenci smo majhen narod. Zato smo obdarjeni z lastnostmi, ki so potrebne malim narodom. Vse vrline in slabosti malih narodov imamo.

Smo zelo lahko prilagodljivi, gibčni, čisto nič gospodovalni, k večjemu nad rojaki, polni navdušenja za vrline drugih narodov, zelo odpustljivi in polni razumevanja za njihove napake. Imamo precej talenta za učenje jezikov. Smisel in darovi za umetnostna in kulturna prizadevanja niso redki in majhni. Tudi organizacijske sposobnosti ne manjka.

Zaradi lahke prilagodljivosti imamo jako majhno odpornost proti raznarodovanju. Zaradi prevelikega smisla za tuje vrline imamo premalo narodnega ponosa. Ker se lahko učimo tujih jezikov, nam materinščina ni jezik sploh, kakor je tistim inteligentom velikih narodov, ki samo materinščino poznajo. Kot majhen narod smo nestrpni, zelo se nam mudi. Pri uresničevanju načrtov smo nestanovitni. Nagnjenje za upoštevanje praktičnih razmer je pretirano. V majhnem okviru smo si premalo izurili čut za velike izmere. V ozkem krogu zraste veliko ostrejša nevoščljivost in škodoželjnost, kakor v širokem.

Ta seznam si lahko vsak sam še primerno izpopolni.

Ali se pa zavedamo dovolj vloge, ki nam je **namenjena kot malemu narodu, ali se zanjo pripravljamo prav? Ali je naša narodna vzgoja primerna?**

Pred nekaj desetletji je narodno radikalno gibanje ob svojem početku krepko podčrtalo naše vprašanje malega naroda. In kakšen je bil uspeh? Kakršen je bil sploh uspeh vzgojnega dela tega gibanja. Razblinil se je v prazne besede.

Kot majhen narod smo mnogo bolj navezani na pogoje svojega ozemlja, kamor nas je postavila usoda, kakor pa so veliki narodi. Postavljeni smo na mejo med Balkanom in srednjo Evropo, na mejo med vzhodom in zahodom, da posredujemo med vzhodno in zahodno kulturo, postavljeni smo med južne in severne Slovane, da tvorimo naravno vez med njimi.

Majhni narodi so sploh posredovalci med velikimi narodi, svoje poslanstvo najbolje vrše z miroljubnim postavljanjem mostov med velikimi narodi. Ni jim dano, da bi se uveljavljali z nacionalističnim imperializmom, humanizem in kultura je njihovo polje, kjer si s sposobnim delom zaslužijo obstoj. Zaradi tega seveda niso nič manj vredni kot največji narodi. Zgodovina nas uči, da so veliki narodi izumrli, ne da bi bili človeštvu kaj vrednega zapustili, medtem ko so majhni narodi ustvarili in zapustili večne vrednote.

Gotovo ni v smislu našega poslanstva, ako se hoče naš pogled ustanoviti samo v eno smer. Še manj, ako se dela nastrojenje za to, da sploh vržemo za plot svojo kulturno individualnost. S tem bi zgubili sploh sposobnost za svoje poslanstvo, postali bi nepotrebni. Ravno zaradi individualnosti smo usposobljeni za posredovalce med kulturami.

Rekli smo, da smo posredovalci med Vzhodom in Zahodom. Toda spadamo na Zahod, kajti odondod je naša kultura, je podstava naše občestvene in nravstvene biti. S tem pa nočemo reči ali zahtevati, da naj ne bi poznali in hoteli spoznavati svojih sosedov. In ker je jezik, če ne edini, pa vendar poglavitni vhod v svet teh sosedov, se bomo zmeraj morali učiti **tudi** njihovih jezikov.

Naši sosedje bodo ostali Italijani, Nemci in Madžari, pa naj se mi učimo njihovega jezika ali ne, ali naj imamo iz svoje hiše na njihovo stran odprta okna ali ne.

Moderni ljudje ne verjamejo več, da bi bila zgodovina učiteljica življenja, verjamejo k večjemu, da bi mogla biti. S tega stališča je za nas v prvi vrsti zanimiva zgodovina malih narodov. Iz starega veka je za nas gotovo pomembnejša zgodovina Grkov kakor zgodovina Rimljanov. Gimnazijska vzgoja pa nudi vedno manj pogleda v umetnost in kulturo starih Helenov.

V času najhujšega centralizma in boja proti naši samobitnosti nam je v pouk in tolažbo napisal dr. Ehrlich knjigo o Ircih, o zgodovini njihovega boja za ohranitev samostojnosti. Pravijo, da ima mlad, nadarjen pisatelj pripravljeno knjigo o Kataloncih, primera med njihovo Barcelono in Trstom se naravnost ponuja, pa ne more najti založnika. Ne samo o Kataloncih, tudi o Dancih, Švedih, Norvežanih bi nam bile knjige zelo koristne.

Prav posebno pa bi nam bila koristna knjiga o ustavi, upravi, o razvoju Švice, države, kjer trije narodi z razvito kulturno individualnostjo različne veroizpovedi lepo zadovoljno skupaj žive in goje skupno državno misel tako močno, da si ne želijo niti Nemci k Nemčiji, niti Francozi k Franciji, niti Italijani k Italiji. Tako knjigo bi lahko uvedli pri nas v šole namesto domovinoznanstva.

Tudi lastno narodno zgodovino moramo obravnavati in presojati s tega vidika, kdaj in koliko smo pravilno razumeli in vršili svojo nalogo, kdaj smo se skušali napihovati kot žaba, da bi bila vol.

Mladine ne smemo vzgajati v duhu kakega nacionalističnega udrihovstva, da po spregledu smešnosti tega vzgojnega načina ne zaide v nasproten ekstrem ali v malodušnost. Vzgajati jo moramo odkrito v zavesti, da smo majhen narod z razvito kulturo in umetnostjo, da so naše naloge naloge malega naroda, da so take naloge v marsikaterem oziru težje kot naloge velikih narodov, zato pa tudi častnejše.

Za svoje narodne smotre in vzore ne smemo iskati vzorcev pri Rusih, Anglosasih, Francozih in Nemcih, ampak pri visokokulturnih malih narodih. Za svoje delo si ne smemo postavljati zgledov med šovinisti, imperialisti, zagovorniki surove sile in moči, ampak med pionirji kulturnega dela, med misionarji mirnega sožitja med narodi, med apostoli humanizma. Takih zgledov najdemo zelo veliko ravno med manjšimi narodi.

Vse učne knjige naše šolske mladine bi morale imeti skupno osnovno misel, skupen vzgojni ideal, taka osnovna misel je sedaj neko dvoumno jugoslovenstvo. Skupna osnovna vzgojna misel ne sme biti nikdar dvoumna, prikrita, nasprotno mora biti kolikor mogoče jasna in preprosta. Biti mora brezpogojno taka, da otrok, ko dozori, ne misli, kako so nas v šoli varali.

Ta osnovna vzgojna misel mora biti za nas Slovence toliko drugačna, kakor za Hrvate in Srbe, kolikor je drugačna naša kultura in umetnost, kolikor je drugačna naša naloga kot malega naroda. Le tako bo ta vzgojna podlaga lahko popolnoma odkrita.

Slovenska vrhovna sodnija spada v Ljubljano

Dr. Josip Voršič je priobčil v »Slovencu« z dne 3. januarja t. l. prav umesten in aktualen sestavek pod naslovom »Vrhovno sodišče za Slovenijo v Ljubljano!« Mi sami smo pripravljali podoben sestavek za naš tednik; ker pa je med tem že izšel dr. Voršičev sestavek, ga v kratkem posnemamo. Dr. Voršič je zadel žebelj na glavo ter dokazal, **da je tudi v pravosodju Slovenija prav po nepotrebnem zapostavljena** in je prav omenil, da če ima celo Črna gora svojo vrhovno sodnijo na Cetinju, Bosna in Hercegovina v Sarajevu, Vojvodina v Novem Sadu, Hrvaška in Slavonija v Zagrebu, Srbija v Belgradu — da ima tudi Slovenija pravico, da ima svojo vrhovno sodnijo v Ljubljani, ne pa kot privesek hrvaške vrhovne sodnije (stola sedmorice) v Zagrebu, kjer ima slovenska vrhovna sodnija po vrhu še popolnoma neprimerne in premajhne prostore, ki so svoje dni bili hlev plemenitnikov. Slovenska vrhovna sodnija v Zagrebu nima pravoslovne knjižnice (v Ljubljani je taka knjižnica!) ter je imela do zadnjega časa kot privesek hrvaške vrhovne sodnije le podpredsednika, predsedniško mesto je pa bilo pridržano hrvaški vrhovni sodniji, ki je do letos odločala tudi o finančnih zadevah. Zaradi tega, ker Slovenija ni imela do zadnjih časov, ko je sedanja vlada imenovala za slovensko vrhovno sodnijo samostojnega predsednika — slovenska vrhovna sodnija v Zagrebu še današnji dan nosi po krivici naslov »Stol sedmorice, oddelek B« — je n. pr. pri volitvah v glavnem volilnem odboru, katerega udi so predsedniki vrhovnih sodnij, zastopal predsednik hrvaške vrhovne sodnije tudi Slovenijo. Dr. Voršič pravilno poudarja, da je za pravosodno palačo v Belgradu bilo 30 milijonov dinarjev na razpolago, za razširitev zagrebških sodnij pa šest milijonov in zahteva, da se že v letošnji državni preračun vstavi nekaj milijonov dinarjev za poslopje vrhovne sodnije v Ljubljani. Slovenska vrhovna sodnija pa naj se takoj premesti iz Zagreba v Ljubljano, ker to samo na sebi prav nič ne stane, ter naj se takoj izpremeni naslov »Stol sedmorice, oddelekB« v »Vrhovna sodnija za Slovenijo«. Dokler ne bo postavljeno novo poslopje za slovensko vrhovno sodnijo v Ljubljani, naj začasno preskrbi zanjo prostore ljubljanska občina.

Vse te zahteve podpiše vsak naš človek takoj z obema rokama.

Začasne prostore za slovensko vrhovno sodnijo, ki potrebuje za silo le kakšnih 15 sob, bi ljubljanska občina po našem mnenju lahko dala v palači meščanske imovine (Kresiji) v Šolskem drevoredu, če bi odpovedala nekaterim zasebnim strankam stanovanja in jih le malo preuredila. Če bi drugače ne šlo, bi se res lahko potem prizidal prizidek sedanji ljubljanski sodnijski palači za vrhovno sodnijo, pa tudi za apelacijsko sodnijo, ki ima premalo prostora. Še boljša rešitev tega vprašanja bi pa bila, če bi se postavila **nova palača na Kralja Petra trgu nasproti sedanje sodnijske palače** ter bi podrli ogalno stavbo »Vzajemne posojilnice«. Tako bi se dala sezidati res reprezentativna in primerno velika stavba za slovensko vrhovno sodnijo, za apelacijsko sodnijo in še za upravno sodnijo, ko bi se preselila iz Celja v Ljubljano. Stroški za stavbišče ne bi smeli nikogar ustrašiti in pri taki stvari ne sme odločati nekaj milijonov dinarjev. V Ljubljani so napravili po vojni že toliko neodpustljivih stavbarskih napak in naravnost stavbarskih neumnosti, da je treba, da se kdaj napravi kaj poštenega in pa na pravem kraju mesta, s čimer bi pridobila tudi mestna zunanjost. Država razen za nameravano novo sodnijsko poslopje v Celju ni dala v 18 letih za sodnijske stavbe v Sloveniji ničesar. Znesek 3 do 4 milijone v vsakem državnem preračunu v teku nekaj let za novo sodnijsko palačo v Ljubljani se sploh ne pozna, ne oziraje se na to, da Slovenija plačuje v državno blagajno na leto 630 milijonov več kot jih dobi iz nje.

*

Na nekaj pa **ne smemo pozabiti** pri tej priložnosti in moramo **poklicati v spomin** vsem slovenskim ljudem, **kdo je zakrivil** l. 1919, da je bila izdana uredba z dne 28. novembra 1919, po kateri je bila ustanovljena za Slovenijo vrhovna sodnija v Zagrebu kot privesek hrvaškega »Stola semorice«? Prof. dr. Škerlj piše, da je celo dalmatinska pokrajinska vlada hotela, da bi bila ustanovljena vrhovna sodnija za Slovenijo in Dalmacijo v Ljubljani, da so pa nekateri vplivni Dalmatinci mislili na Zagreb. **Zakaj niso tisti ljudje, ki so proti koncu l. 1919 vedrili in oblačili v Ljubljani oziroma v Sloveniji, takoj zagrabili** za zahtevek dalmatinske pokrajinske vlade ter pospešili ustanovitev vrhovne sodnije v Ljubljani, ampak so pustili, da je menda neki dalmatinski sodnik, ki je bil prej na Dunaju, pridobil vpliv in spravil vrhovno sodnijo tudi za Slovenijo v Zagreb, s čimer je bila **glava Slovenije, Ljubljana, ki je bila tudi mesto z vseučiliščem, vržena za**

Vsakovrstno damsko in moško
svileno ter volneno
PERILO
bogata zaloga **žepnih robcev**, nogavice, rokavice, modno blago, **turistovske potrebščine**
po najnižjih cenah
pri tvrdki
Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Cetinje? Kdo so bili tisti ljudje med nami? **Bili so seveda naši jugosloveni! Ko je bila izdana uredba z dne 28. novembra 1919, je bil v Ljubljani predsednik deželne vlade sam dr. Gregor Žerjav, »veliki jugosloven«, v Belgradu sta pa sedela v vladi kot zastopnika Slovencev edina dr. Albert Kramer in Anton Kristan!! Tudi ko je bila vrhovna sodnija za Slovenijo kot privesek »stola sedmorice« v Zagrebu z zakonom z dne 30. januarja 1922 potrjena, sta sedela v Pašićevi vladi Janez Pucelj in dr. Gregor Žerjav kot edina zastopnika Slovenije!** To zadostuje nam in vsem drugim pravim Slovencem!

Dr. I. Š.:

Slovenci in hrvaško vprašanje

V.

»Hrvaško vprašanje« in »združena opozicija«.

Razpis petomajskih volitev je bil kabinetni opravek Jevtićeve vlade. Jevtić je namreč najprej dr. Mačka amnestiral, da si ga s to osebno koncesijo pridobi za svoje načrte, nato se pa spustil v neokusen dvoboj z državnim seznamom »združene opozicije«, kateremu je stal na čelu kot predpisani nosilec dr. Maček. Ta namreč ni ugriznil v Jevtićevo vabo in se za načrte tega mesije ni ogrel, temveč storil nekaj veliko bolj pametnega: ostal je pošten. S tem se je kvalificiral na mah za hrvaškega voditelja isti človek, katerega osebni vpliv v Radićevi stranki je bil leta 1928 tako skromen, da niti ni bil izvoljen za predsednika stranke. Pojav in pomen »združene opozicije« ter nezaslišani rast dr. Mačkovega vpliva imata zadnji povod v Jevtićevi notranji politiki.

Toda če je dobil opozicijski omnibus, ki se je sestavil za volitve 5. maja 1935 in ki mu je bil nosilec dr. Maček, ime »združene opozicije«, je dandanes ta pojem že znatno skrčen na bivše stranke pokumanovske Srbije: radikalno okrog Stanojevića, demokratsko okrog Davidovića, zemljoradniško okrog obeh Jovanovićev in socialno demokratsko, v kateri nastopa več struj. Dandanes pomeni torej izraz »združena opozicija« samo še skupnost navedenih strank, katerih skupnost pa je še nedavno obstajala izključno samo v okolnosti, da so vse že od 6. januarja 1929 v opoziciji. In še to okolnost moramo določneje povedati tako, da njih **voditelji** od 6. januarja 1929 dalje niso sodelovali v nobeni vladi, kajti vse vlade po 6. januarju 1929 so bile v resnici vlade radikalov.

Po volitvah 5. maja 1935 smo vsak dan spremljali »razgovore« med »združeno opozicijo« današnjega pomena in med prečansko opozicijo KDK, ne da bi doživljali na prečanski strani kaj drugega kot vsak dan večje razočaranje. Dasi »hrvaško vprašanje« pri teh »razgovorih« ni napredovalo niti za ped, je pa napredoval v resnici razvoj v Srbiji: k »združeni opoziciji«, sestavljeni na srbijanskih tleh le iz Davidovićevih in Jovanovićevih pripadnikov (slednjih v stalnem prepiru s pripadniki Jovanovića št. 2), so pristopili najprej iz JRZ izstopivši radikali okrog Stanojevića, v zadnjem času pa tudi še nekateri socialni demokrati. Ta skupnost je v začetku novembra 1936 razglasila, da je v vseh vodilnih vprašanjih notranje politike med seboj dosegla sporazum, objavila, da naj bi bil uresničen glavni pogoj, ki ga je vedno navajal dr. Maček za to, da se z »združeno opozicijo« natančneje razgovarja.

Toda če je bil ta razvoj na srbijanskih tleh napredek, je pomenil hkrati tudi nevarnost za pravilno rešitev »hrvaškega vprašanja«. Ta nevarnost je psihološko razumljivi nasledek spoznanja, da visi nad družbo srbijanskih združenih opozicijskih voditeljev strank Damoklejev meč dolgotrajnega bivanja v opoziciji, razbeljen s privlačnostjo prevzema oblasti. Vsaka politika stremi za prevzemom oblasti, ker se dajo javni nameni uresničiti samo, če imaš oblast. Kritična točka politiziranja tiči v zvestobi, ki jo po prevzemu oblasti kažeš nasproti načelom, ki si jih pridigoval pred prevzemom oblasti. Zelo primeren zgled iz zadnjega časa, kakršnih v ostalem že dolgo nismo opazili, je primer vlade ljudske fronte v Franciji, čeprav menijo mnogi, da je tudi ta vlada kršila volilne obljube ob devalvaciji franka. Toda prav takih primerov zvestobe po prevzemu oblasti v naši državi nismo doživeli ne pred 6. januarjem 1929, ko je nad papirnatim parlamentarizmom dejansko vladala nezapisana moč, porojena pri sestavi prve skupne vlade s posrečenim izsiljenjem sestave dotične vlade po njeni volji, ne po 6. januarju 1929, ko zaradi uvedbe diktature nobena vlada ni več odgovorna ljudstvu. Prav posebej pa pri politikih iz bivše Srbije nismo opazili sposobnosti in čuta za politične obveze. Saj je n. pr. v zadnjih dneh proslavljani Nikola Pašić izigral ženevski dogovor tako, da je demisioniral in sestavil novo vlado, ta pa je rekla, da je obljube in besede prejšnje ne vežejo. Saj je isti Pašić leta 1921 tolmačil v krfskem paktu izgovorjeno »kvalificirano« večino za sprejem ustave tako, da je tudi nadpolovična večina prisotnih poslancev konstituante »kvalificirana«. In isti Pašić je »talmud« marsikaterega današnjega moža! Zato je prav razločno, kam meri prvi stavek dr. Mačkove izjave: »Sporazum ne sme biti stopnica k oblasti za nikogar!« Združitev srbijanskih politikov opozicije naj nikogar ne zavede, da bo združitev služila temu ali celo samo temu smotru! To opozorilo je bilo prekleto potrebno! Previdnost je pri političnih pogajanjih še bolj čednost, kot pri poslovnih pogajanjih, in če kje, velja v politiki reklo, da je prva zamera najboljša zamera.

»Združena opozicija« je zamero prebavila. Ni se zaradi dr. Mačkovega opozorila pokrila s plaščem užaljenosti, temveč naznanila dr. Mačku vsebino sporazuma, ki ga je med seboj dosegla. Kakšna je ta vsebina, časopisje ni poročalo, temveč samo namigovalo. Ali je vzrok molčanja v posebnih razmerah, v katerih vidijo nekateri ali v namenu prizadetih politikov samih, pustimo lahko na strani. Za nas je važno, da vemo iz prejšnjih izjav vidnih srbijanskih opozicijskih politikov, vmešanih v »združeno opozicijo«, kako daleč sega njihov recept za spremembo razmer in za rešitev »hrvaškega vprašanja«. Zato vemo, da tudi v njihovih izrazih ne manjka poudarjenega »jugoslovenstva«, »plemen« enega naroda, »širokih samouprav«, »volilne pravice s kroglico«, skratka udarnic, ki nam jih je naša lastna jugoslovenarija korenito zagrenila. Od niti enega srbijanskega politika še nismo slišali besedi, ki bi jih bilo mogoče tolmačiti, da so priznanje potrebe, da Hrvati, Slovenci, sploh vse južnoslovanske narodno-kulturne samobitnosti upravljajo svoje stvari same, zlasti pa same gospodarijo s svojim. Prav po tem naglasu nas pa najbolj žeja. Ker ga pa še nismo občutili, smo rekli, da med načelnim gledanjem srbijanske združene opozicije in taborom nacionalstvujočih na »hrvaško vprašanje« nismo zapazili **bistvenih razlik.** Res je mogoče, da srbijanski opoziciji ta čas le še ni dano govoriti tako jasno, da bi se bistvene razlike gledanja na omenjeno vprašanje pokazale in občutile, toda če se približuje združeni opoziciji celo Voja Lazić, ki »hrvaško vprašanje« sploh zanikuje, se ta mogočost porazgublja.

Mi verujemo sicer, da mislijo srbijanski opozicijski politiki odkrito, ko zahtevajo povratek demokracije; bati se pa moramo, da se visi tem politikom pred očmi ideal centralistične, na »vsenarodnih« političnih strankah sloneče demokracije, ki hrani v sebi vse slabe strani številčnega nadvladanja ostalih po tistem, ki ga je največ. In samo v tem, da so srbijanski opozicijski politiki ostali zvesti formalnim zahtevam demokracije, medtem ko se zbirajo v taboru nacionalstvujočih tisti, ki so zaradi prevzema oblasti zatajili demokracijo tudi v formalnem pogledu, obstaja med prvimi in med drugimi že danes vidna bistvena razlika.

»Hrvaško vprašanje« ima isti potencial za vse ustanovne narodnosti v državi. Rešiti ga bo mogoče samo tako, da bo rešeno hkrati na enak način za Hrvate kakor tudi za druge narode. Zaradi tega ga ne bo mogoče rešiti na podstavi, ki bi da-

Iz Masarykovih spominov

Malo je mož, ki bi bili kedaj deležni tako splošnega priznanja od vseh strani, z leve in desne, kakor T. G. Masaryk. Po pravici pravi o njem nemški pisec, da je ustvaril češko-slovaško državo takorekoč s svojima rokama. Saj je gotovo, tudi brez njega bi se bili Čehi in Slovaki navsezadnje le osvobodili, ko Avstrija ni hotela spoznati svoje zgodovinske naloge in so omejeni in trmasti Habsburgovci hoteli na vsak način, da jo vodijo Nemci in da se zatirajo Slovani. Ali vendar, kako vse težji bi bil ta boj za svobodo, koliko več žrtev bi bil zahteval, koliko nepotrebnih in dragih stisk bi bilo prišlo nad Čehe in Slovake, če bi bili ta boj vodili kaki carofilski sanjači, in ne Masaryk. Sam Masaryk je dobro povedal, kaj bi bilo, če bi bili taki fantasti vsilili njegovemu narodu kakega velikega kneza za kralja: »Francoski šampanjec in pariške metrese na Hradžanih!« Pa še mnogo, prav mnogo drugega bi bilo, kajti vzgoja na petrograjskem dvoru gotovo ni usposabljala za vodstvo demokratičnih narodov. Poskušali bi bili — po vsestranskih vzorcih — z diktaturo vladati »ljubljeno« ljudstvo, in Čehi in Slovaki bi ne bili prišli nikoli iz stisk in težav.

Masaryk je poznal Rusijo in njeno žalostno zgodovino pod carji, a poznal je tudi Zahod in njegovo kulturo. Ni bila zategadelj težka odločitev zanj: po vsem svojem izročilu, po vsej svoji miselnosti spadajo Čehi in Slovaki v zahodno kulturno območje. Ne samodržna vzhodnjaška monarhija, zahodno-evropska demokracija mu je bila cilj in vzor. In tako so Čehi in Slovaki prebili vse stiske, ki drgeče srednja Evropa zaradi njih, razmeroma lahko, kljub temu, da leži njihova domovina prav v središču te srednje Evrope, in da so morali to drgetanje zaradi tega prav razločno čutiti.

Masaryk je bil kakor vnaprej določen za vodnika zrelemu narodu. Ni prišel od zgoraj, temveč iz ljudstva. Kočijaž je bil njegov oče, kovaški vajenec on sam v mladosti. Vse svoje življenje je posvetil boju za resnico in pravico, tudi kadar je ta boj uničeval kake umišljene narodne svetinje. Bil je učenjak, ki je do dobra proučil osnove človeške družbe, poslanstvo lastnega naroda. In kakor povsod, je tudi v svetovni vojni začel z delom od spodaj. Šel je v tujino, skoraj sam, in začel z delom, drobnim, težkim delom. To delo ga je prineslo na vrh, to delo je ustvarilo češko-slovaško državo, kakršna je.

Te dni izide v prevodu **Ferda Kozaka** v »Naši založbi« njegova knjiga »Svetovna revolucija«, to so njegovi spomini na svetovno vojno in na pot Čehov in Slovakov k svobodi. Masaryk ni imel nikoli vzroka, da bi svoje delo kazal v napačni luči, in če bi ga bil imel, bi tega v svoji resnicoljubnosti ne bil storil. Zato so ti njegovi spomini prava zgodovinska listina. Poučni so že na sebi, a poučni so zlasti za nas Slovence, ki smo delali med vojno in po vojni vse napake, ki smo jih le mogli. Napake, ki so nam prinesle tako žalostno usodo. Napake sicer, ki so bile res v veliki meri nasledek naše žalostne podložniške vzgoje, a ki se jih vendar nismo znali otresti s tisto krepkostjo, s katero smo šli v boj za često, če ne vselej, našemu narodu pogubne cilje.

Da se učimo iz napak preteklosti in tako ustvarimo pogoje za boljšo prihodnost, k temu naj bi pripomogla tudi ta Masarykova knjiga. V pouk in razmišljanje priobčujemo iz nje nekaj odstavkov. Uredništvo.

I.
Komenskega testament.
Praga 1914: avgust—december.

Od druge balkanske vojne sem se ukvarjal z načrtom, spraviti Srbe in Bolgare, ker sem se v bližnji dobi nadejal večje vojne in me je radi tega skrbelo sovraštvo med obema narodoma. Govoril sem semtertja v tem smislu z nekaterimi Srbi in Bolgari. Ko se je spomladi 1914 moj dobri znanec Srb mudil v Pragi, sem izdelal z njim ves načrt: odpeljal se je domov in se vrnil poln upanja, češ da so vodilni možje v Belgradu pripravljeni spraviti se in popustiti. Nameraval sem odpotovati v Pariz in London in tam pridobiti vplivne državnike, da bi pomogli pritisniti na Belgrad in Sofijo in pridobiti za načrt francoski in angleški tisk; v Petrograd bi mi menda ne bilo treba, zadostovalo bi spregovoriti z ruskimi veleposlaniki in razen tega vplivati preko Pariza in Londona na Petrograd. Iz Pariza bi se preko Carigrada odpeljal v Sofijo; iz Belgrada so svetovali, naj ne hodim čez Belgrad, Bolgari da bodo zaupljivejši, če pridem k njim naravnost iz Londona in Pariza. Dobra misel — le da sta Sarajevo, popolnoma pa avstrijski ultimatum Srbiji pokopala moj pomirjevalni načrt.

Analogni, važnejši poskus se je izvršil leta 1812 za prve balkanske vojne meseca decembra. Bil sem v Belgradu in pri tej priliki sem se pogovarjal s Pašićem o vojni in o celotnem političnem položaju. Po tem pogovoru me je Pašić drugi dan poklical k sebi in formuliral pogoje, pod katerimi bi se za Srbijo pobotal z Avstrijo; v dokaz svoje miroljubnosti se je hotel tudi osebno pripeljati na Dunaj in se pokloniti Berchtoldu, da bi nasitil dunajski glad po prestižu. Moja naloga je bila, predložiti Pašićev načrt Berchtoldu. Referiral sem mu ali on ni zadeve razumel in ni privolil v spravo. Ko sem nekaterim politikom (Bilinskemu, Baerenreitherju i. dr.) potožil, jih je nespamet avstrijskega ministra za zunanje zadeve naravnost porazila; poskusili so napako popraviti, pa se jim ni posrečilo. Vse to me je utrdilo v prepričanju, da je dunajska politika na Balkanu površna in slaba. Le zamislimo si položaj: srbski minister se za zmagovite vojne hoče spraviti in podaja avstrijskemu ministru za zunanje zadeve roko v spravo — ta pa v svoji ošabnosti velesile odbija spravo in grmadi krivdo na krivdo avstrijske izzivalne politike. Po incidentu z Berchtoldom sem bil še bolj prepričan o izbruhu skorajšnje vojne; k temu sta me vodila študij zgodovine in opazovanje Evrope; napad Dunaja na Srbijo me ni presenetil.

Po sarajevskem atentatu sem bil z družino na počitnicah v Žandovem (Schandau) na Saškem ob Labi.

Od ultimata dalje sem bil venomer ves napet in sem upal, da ne bo vojne. Še po razglasitvi mobilizacije sem svojim znancem dokazoval, da je to le za strah in da se bodo odločujoči državniki sestali in poravnali spor; od mobilizacije do napovedi in izvajanja vojne je bila za moj pogled pomembna distanca. Niti napovedi vojne nisem priznaval za zadnjo besedo. Razglašali so me za neozdravljivega pacifista in idealista — resnično, v svoji notranjosti sem vojno pričakoval in sicer še pred atentatom, toda bal sem se končne odločitve, ko bom moral svojo opozicijo zoper Avstrijo in avstrijstvo dokazati z dejanji! Ko je Anglija napovedala vojno Nemčiji (4. avgusta), je bilo konec upanja; vendar sem pa iz ultimata Belgiji in iz njej stavljenega predloga glede mirne poravnave (9. avgusta) razbral, da Nemčija nekam koleba; to je pomenilo nek respekt pred mnenjem sveta. Ali vse skupaj je bilo seveda prazno obiranje okrog vrele kaše — vrat je tudi politikom zelo ljub del telesa...

(Dalje prihodnjič)

jala stvarno nadmoč višjemu številu enega ali drugega, ker to ne bo več narodna enakopravnost. Po tej sledi mora srbijanska opozicija poiskati most do Hrvatov in Slovencev, da bo njen lastni medsebojni sporazum prekoračil obseg sporazuma med določenim številom srbijanskih strank in preprečil sum, da gre za pridobitev oblasti in nič drugega.

(Dalje prihodnjič)

Le izven jugoslovenstva je ozdravljenje

Če so si ljudje danes na jasnem in edini, da je centralizem kriv vse naše nesreče in da so za centralizem odgovorni ljudje, ki so pod krinko narodnega »edinstva« uničili skoraj zadnjo sled nekdanje obsežne — četudi še zmeraj nezadostne! — naše samouprave, si pa menda nekateri še zmeraj niso na jasnem, v čem je bistvo resnične samouprave. Sicer bi vendar ne bilo mogoče, da more »Jutro« še zmeraj delati reklamo za jugoslovenski centralizem pod imenom unitarizem.

Pokazali in poudarili smo že za današnji prepozabljivi čas, da se jugosloveni še za časov sklepanja o vidovdanski ustavi slovesno — v besedah namreč! — zavrgli centralizem. In že takrat so začeli govoriti o dekoncentraciji, o unitarizmu, da bi uspanjili ljudsko čuječnost. Kajti le s takim besednim slepomiškanjem se jim je posrečilo, da so premotili tudi nekaj malega poštenih ljudi in spravili pod streho slaboglasno vidovdansko ustavo, ta šolski zgled najbolj neumnega centralizma.

Centralizem je bil torej od svojih lastnih nosilcev že od začetka zatajevan. Ali precej umske preproščine je treba za pričakovanje, da bodo tudi drugi nasedli temu skrivaljkanju. Za presodnega človeka je umovanje in razlagovanje zelo preprosto: To, kar nas je dušilo in uničevalo, je bil centralizem. Njegovi nosilci sami so ga imenovali unitarizem. Nam ne gre za ime, ampak za vsebino. Če ima torej centralizem eno ali več imen, mi ga odklanjamo pod vsakim. Že celo pa ne zaupamo njegovim nosilcem, pa če ga pod vsemi imeni zataje. Ti nosilci so jugosloveni, ki so nerazdružno povezani z njim. Ker torej odklanjamo centralizem = unitarizem = dekoncentracija, odklanjamo tudi jugoslovenstvo.

Ali berimo, kaj vse si »Jutro« kljub tem očitnim dejstvom upa zapisati:

Pokazali smo, kako sta jugoslovenska ideja in iz nje izvirajoči unitarizem ne le daleč od centralizma, marveč celo odločna nasprotnika vsakega centralizma, ki lahko služi na kakršenkoli način hegemonističnim težnjam, pa naj prihajajo od katerekoli strani.

Torej jugoslovenstvo in unitarizem, ki sta istovna s centralizmom, sta njegova nasprotnika!

Vsaka debata je spričo te miselne neženiranosti nemogoča. Pomislite samo, jugosloveni in unitaristi, dejanski nosilci vse državne moči in centralizma skozi petnajst let, so obenem »odločni nasprotniki« tega centralizma, ki so ga sami uvedli, držali, branili!

Ali kakor rečeno, za resnega človeka danes ni dvoma o tem, kaj je centralizem in kdo stoji za njim. Tudi o tem ne mislimo pisati, kako si poje »Jutro« samoupravno hvalo, ker so nekateri **neslovenski** listi vzeli zaradi nepoznanja stvari njegovo anticentralistično pritrkavanje preveč zares. **Slovenskim** listom se kaj takega ni moglo zgoditi. Samo na nekaj naj pri tej priložnosti spet pokažemo, da se vrednost in odkritost jutranjega samoupravnega prepričanja prav spozna, namreč na to, kako se »Jutro« izogiblje vsake besede, ki bi mogla dati njegovim besedam o samoupravi tudi neko tvarno vsebino. To pa se tiče odgovora na vprašanje, ki je poglavitno in brez katerega ne more biti **pri nas** nikoli nobene resnične samouprave, še več, tudi ne konca korupcije in zapostavljanja Slovencev in Hrvatov. To je namreč vprašanje popolne finančne samouprave. Stvarno povedano se to pravi, da hočemo mi Slovenci sami odločati o tem, kakšni davki so za nas najprikladnejši, da hočemo denar davkoplačevalcev tudi sami upravljati, da se sicer nič ne mislimo izmikati potrebnim dajatvam za državo, da pa nimamo prav nobene volje plačevati v ta namen več kakor plačujejo druge, dostikrat bogatejše pokrajine. Kajti v tistem hipu, ko take finančne samouprave nimamo, je jalova vsaka beseda o samoupravi sploh. Videli smo, kako so nam nalagali unitaristi bremena v imenu enakopravnosti, videli in čutili dovolj, da bi jim še kdaj zaupali. Kajti brž ko bi dovolili, da se spet unitaristično odrejajo davki, bi se prav tako tudi pobirali. In stara pesem bo pela: središče nas bo na znane načine majoriziralo, jemalo si pravice do zmeraj novih dajatev, samouprave pa bodo paberkovale po strnišču.

Sicer nam pa kaže skušnja, da bi še pri tem paberkovanju ne imeli miru, in brž ko bi zadela samoupravna enota na kak izdatnejši paberek, takoj bi dobili edinstveniki skomine po njem, in tudi bilo bi po njem. Ko smo imeli tako imenovane oblasti in so te pri stikanju za dohodki prišle na užitnino na alkohol, in ko so jugoslovenski unitaristi videli, da ta užitnina nekaj nese, takoj so se je polaknili. In užitnina na alkohol je romala na jug. Takisto se je zgodilo še pozneje vsem užitninam, ki so bile v Sloveniji bolj donosne, kakor drugje. Človeku se mora zdeti, da so slovenske samoupravne oblasti samo za to delale preračune in gospodarile, da so mogle preskrbeti južnim pokrajinam novih dohodkov.

Ne, kakršnikoli unitaristični finančni upravi ne zaupamo več.

Vsega tega se tudi »Jutro« zaveda. Dobro in natančno ve, da **v naših razmerah** ne more biti drugačne samouprave. Samo finančna samouprava more odpraviti centralizem oziroma unitarizem, popraviti škodo, ki nam jo je prizadejal, in začeti uspešen boj zoper korupcijo.

»Jutro« in jugosloveni pa za resnično samoupravo niso in ne bodo. So pač unitaristi, zato tudi ne morejo biti. Dobro bi bilo zategadelj, če se v sedanjem odločilnem boju za samoupravo vsi Slovenci tega zavedamo. In da zlasti pod nobenim pogojem ne dovolimo, da bi pristavil kak unitarist svoj centralistični piskerček k slovenskemu tabornemu ognju.

Še na nekaj naj opozorimo. Kakor Slovenci odklanjajo tudi Hrvatje, ti še bolj odločno, jugoslovenski unitarizem. Vse hrvaško vprašanje se suče prav za prav okoli boja zoper ta unitarizem. Med njima torej ne more biti sprave. To so Hrvatje sami dovoljkrat in prav res razločno povedali. Hrvaško vprašanje je torej — kakor slovensko — mogoče rešiti samo tako, da se jugoslovenski unitarizem popolnoma likvidira. V zadnjih mesecih priznavajo celo jugosloveni, — tudi »Jutro« samo —, da brez rešitve hrvaškega vprašanja ni ozdravljenja razmer v naši državi. Ker so Hrvatje v osemnajstih letih dovolj jasno pokazali in povedali, da oni sami najbolj poznajo hrvaško, to je svoje vprašanje in da za svoje hrvaške narodne vrednote ne mislijo trgovati nikoli in z nikomer, ne bo kazalo drugega, da ozdravi država, kakor da likvidiramo unitarizem. Ta zahteva navsezadnje ni drugega, kakor logičen sklep iz spoznanja o neizogibnosti, da se hrvaško vprašanje že kdaj reši.

Prijemljemo torej jugoslovene za besedo: potem ko so sami ugotovili, da ni ozdravljenja naših razmer brez rešitve hrvaškega vprašanja in potem ko so jim Hrvatje razložili, da med hrvaškim vprašanjem in unitarizmom ni mostu, naj izvajajo nasledke iz tega spoznanja.

Naj gredo!

Opazovalec

Franc Novak †

30. decembra preteklega leta je umrl v Ljubljani dne 22. oktobra 1836 v Mengšu rojeni gimnazijski ravnatelj v pokoju Franc Novak. Ker je bil ravnatelj Novak eden izmed tistih skromnih, tihih, pa kot čebela pridnih in v resnici izobraženih mož, ki so ustvarjali, če ne velike duhovne ustvaritve, pa za slovensko omiko potrebne, obenem pa tudi res popolne stvari, je naša dolžnost, da se ga spomnimo v »Sloveniji«. Ravnatelj Fran Novak je sestavil dovršen sestav slovenske stenografije in napisal prvi dve učni knjigi slovenske stenografije, ki ju je sam založil. Ravnatelj Fran Novak je vpeljal v gimnazijo prvi poduk slovenske stenografije pred 33. leti. Hrvaški stenograf Vomberger je ugotovil, da noben slovanski narod nima tako korenite in dovršene stenografske knjige kot je Novakova, katere ne presega tudi nobena nemška stenografična knjiga. Ravnatelj Fran Novak se ni vtikal v javnost, čutil je pa vedno odločno slovensko. N. p. v m.!

Draga jugoslovenska politika

Pod naslovom »Naša politika je predraga«, piše »Trgovski list« med drugim:

Pri javnih delih igrajo nadalje posebni politični oziri le prepogosto mnogo večjo vlogo, kakor pa bi bilo v skladu z gospodarskimi koristmi države. Marsikatera cesta, marsikatera železnica je nastala le zaradi vpliva krajevnih činiteljev, ne pa iz splošnih državnih potreb. Saj je znano, kako se posebno v volilnem boju vse vprek trasirajo nove proge in nove ceste, da pa po volitvah od vseh teh tras, osuševanj itd. ne ostane nič drugega ko po nepotrebnem zapravljen denar. Ti strankarsko politični oziri so tudi krivi, da še danes nimamo veljavnega načrta za sistematično izpopolnitev našega železniškega in cestnega omrežja. Program, ki je oficialno postavljen, ima samo dekorativen namen, medtem ko se v resnici izvaja čisto drug program, tisti, ki ga zahtevajo strankarsko politični oziri in ki ga sprejme naša

Niti pri nabavah in pri oddaji del niso strankarsko politični oziri čisto izločeni. Zato so tudi dela, ki jih izvršuje država, običajno dražja, kakor pa so v režiji zasebnikov. Tako se zaradi teh nedopustnih strankarsko političnih ozirov trosi denar davkoplačevalcev v preveliki meri in tu se zlasti kaže, da je naša politika predraga, mnogo predraga.

»Trgovski list« priporoča nato, da bi se ves preračun natančno pregledal od gospodarstvenikov po angleškem zgledu. Namen tega pregleda pa naj bi bil, da bi se državni izdatki bolj gospodarsko uporabljali, pri čemer bi preračuna niti ne bilo treba zmanjšati.

Tu moramo pa že reči, da nam zgodovina našega finančnega u-e-dinjenja dovolj razločno dokazuje, kako so jalovi vsi upi, ki jih stavi »Trgovski list« na take strokovnjaške komisije. Kajti tega menda niti sam ne verjame, da bodo ti strokovnjaki, ki jih bo na mah začutili, kako smo bili od jugoslovenov prav mi Slovenci dosledno zapostavljani in da nam je zategadelj treba dati, kar nam gre. Če bi takih ljudi sploh bilo tam doli, bi imeli Slovenci in Hrvatje že zdavnaj svojo finančno samoupravo in nobenega tarnanja bi ne bilo treba. Ali misli morebiti »Trgovski list« samo, da bi se pod takimi strokovnjaki bolj smotrno in gospodarsko delalo? Ne glede na to, da nas Slovence to le bolj v drugi vrsti zadeva, pa ne bo tega nihče verjel in pričakoval, ki pozna ustroj tako birokracijo kakor gospodarsko veljaštvo zalaga ona, ona sama, s svojimi ljudmi. In ti si ne bodo skočili v lase, čemu tudi.

Sploh pa: angleška gospodarska solidnost in poštenost Že ob primerjavi se mora ustaviti vsako umovanje

Ne, nobene še tako strokovnjaške komisije ne bodo odpravile sedanjega nestvarnega in negospodarskega načina javnih del. Samo en izhod je in nanj moramo kazati zmeraj in povsod: zboljšalo se bo naše gospodarsko življenje šele, ko bomo z zadnjim svojim beličem smeli tudi sami razpolagati, pod vsestranskim in izdatnim nadzorstvom javnosti seveda. Vsako drugo poskušanje nas samo odvaja od tega edino zmiselnega cilja in je zato samo škodljivo.

Smisel za lastno kulturo

Na občnem zboru »Matice hrvatske«, ki je bil v Zagrebu 27. decembra l. l., je tajnik prof. Jelašić navedel tudi dobrotnike »Matice hrvatske« v preteklem letu. Povedal je, da so darovali: 1. glavni ravnatelj Mestne hranilnice v Zagrebu Rudolf Erber v svojem imenu in v imenu svoje žene Pavle »Matici hrvatski« **25.000 dinarjev** s pripombo, da to ni njegov zadnji dar, da je 2. zapustil »Matici hrvatski« lani umrli dr. Miroslav Čačković-Vrhovinski **100.000 dinarjev** in da bo **še večjo vsoto** dobila »Matica hrvatska« iz Čačkovićeve zapuščine, ko bodo prodane v zapuščino spadajoče nepremičnine, 3. da je zapustil vseuč. prof. dr. Drag. Tončić »Matici hrvatski« dve vložni knjižici »Prve hrvatske štedionice« za **100.000 dinarjev**, 4. da je »Matici hrvatski« daroval ban dr. V. Ružić lani **100.000 dinarjev**, 5. da je dala zagrebška mestna občina »Matici hrvatski« v preteklem letu kot podporo **20.000 dinarjev**, Starčevićev dom pa da daje »Matici hrvatski« vsako leto 1.000 dinarjev kot podporo. V enem samem letu je torej prejela »Matica hrvatska« 346.000 dinarjev kot darilo; ta vsota se bo pa še močno povečala iz zapuščine dr. Čačkovića. Vprašamo le, kaj pravijo na to tisti Slovenci, čeprav so res redki, ki imajo vsaj toliko premoženja kot lanski dobrotniki »Matice hrvatske«? Vprašamo pa še, če so lani **vsi** slovenski kulturni zavodi — o »Slovenski Matici« še ne govorimo ne —, ki izpolnjujejo važnejše naloge pri nas kot »Matica hrvatska« med Hrvati, dobili lani od zasebnikov le eno desetino tistega, kar je dobila od prepričanih Hrvatov »Matica hrvatska« sama?

Avstrija zoper koroške Slovence

Slovenska Prosvetna zveza na Koroškem je zaprosila avstrijsko prosvetno ministrstvo, da odobri slovenski prevod avstrijske državne himne. To pa prevoda sploh ne dovoljuje. Koroški Slovenci naj torej prepevajo v čast domovine Avstrije v nemščini. Ta prepoved je popolnoma v skladu z avstrijsko uradno politiko, ki Slovencev na Koroškem noče priznati, je pa tudi v najpopolnejšem nasprotju z senžermensko mirovno pogodbo, ki priznava našo narodno manjšino na Koroškem in ki obvezuje Avstrijo, da to manjšino spoštuje in da da njenemu jeziku vse pravice, ki mu gredo.

Stvarno pomeni torej ta prepoved slovenskega besedila državne himne po eni strani spet grobo kršenje mirovne pogodbe, ki je dovolila pridružitev slovenske Koroške Avstriji samo pod pogojem priznanja in spoštovanja njenih narodnih pravic, po drugi pa, da Avstriji za avstrijsko domoljubje koroških Slovencev sploh ni.

Iz vsega tega pa izhaja neizogibno, da ji tudi za pripadnost koroških Slovencev ne more biti, vsaj če naj meddržavna pravna in občečloveška nravna načela kaj veljajo.

Ali ste poravnali naročnino?

Mali zapiski

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi list »Deutsche Volkszeitung«, ki izhaja v Pragi.

Še enkrat: moste in mostišča.

K dopisu »Moste in mostišča« v vaši zadnji številki si dovoljujem sledeče pripombe:

»Mostnice« postanejo neki kosi lesa ravno ali šele s tem, ko se uporabijo za most. Če govore Pohorci, da pot »mostničajo«, bi se ravno tako lahko reklo, da se most mostniča. — Selčani imenujejo neki mokroten kraj v Jelovici »Mostí«, »na mostéh«; govore, da gredo »na mostí«. Pot je namreč položena s hlodci ali po piščevo »mostnicami«.

Izraz mostí je po mojem mnogo bolj slovenski kakor »mostničana pot« ali mostičje.

Fr. Balanč.

Narod in država.

V uvodu k zbirki svojih esejev piše češki pisatelj dr. Arne Novak:

»Nič ne prikrivam, da stavim danes prav tako kakor pred dvajsetimi leti pojem naroda nad pojem države; država pomeni zame samo en izraz resničnega narodnega življenja. Ali z enakim poudarkom ne izjavljam samo, ampak razglašam povsod v pričujoči knjigi, da je narod zame pojem duhovnega in nravstvenega območja, v katerem si podajajo pokolenja in veki roke in plamenice, ne zaradi nerazdružnosti zvrsti in krvi, ampak zaradi najvišje zapovedi, da naj gremo skozi narodno k višjemu človeštvu in da naj se v tem zavemo božjega otroštva. Sicer se izraja kultus naroda, domoljubje, oboževanje krvi in zemlje v praznoverje, ki ga hoče tudi moja knjiga razpršiti.«

Te besede navajamo tem raje, ker se natančno ujemajo z našimi nazori glede države in naroda, nazori, ki so bili zmeraj kamen spotike in v pohujšanje zastopnikov zoologičnega nacionalizma jugoslovenov.

Nacionalna resnica in resnica.

Vsak zemljan ve, da leta 1914 ni bilo države, ki bi bila bolj pripravljena za vojno, ko Nemčija. To potrjujejo celo nemške uradne listine; saj pravijo kar naravnost, da je bilo treba vojno začeti, preden se druge države, zlasti Rusija, morejo dobro oborožiti in pripraviti. In nemško vojno napoved Rusiji — Nemčija je napovedovala takrat vojne, tudi tega ne smemo pozabiti! — je nemška vlada opravičevala naravnost, da ne sme Nemčija čakati, da se Rusija znajde in pripravi.

Kljub vsem tem Nemcem samim najbolj znanim dejstvom pa piše »izenačeni« »Berliner Tageblatt« ob novem letu brez pomisleka:

»... smo šli v vojno brez zadostne ... gospodarske in **vojaške** opreme ...«

Je še povsod tako: nacionalna resnica je z resnico v neprestanem trdovratnem, nepopustljivem boju.

Laza Marković v Evropi

V neki polemiki z dr. Lazo Markovićem piše uradno glasilo JRZ »Samouprava« dne 2. januarja letos, da govore Markovićevi prijatelji, da je prebil ta dva meseca v Evropi, da pa je »za javno mnenje Jugoslavije danes skoraj popolnoma brez pomena, če je on (namreč Marković, ur.) prebil ta čas **v Leskovcu ali Paračinu** ali v **Evropi** ...«

Ta razdaljitev je —

— seveda vseskozi pravilna.

Popravek.

V zapisku »Kdo je kriv?« v zadnji številki je bil napačno natisnjen datum znanih profesorskih preganjanj 1927. namesto pravilnega 1932. leta.

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. **KONGRESNI TRG**

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami Iz. Cankarja

Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zveskov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih. — Dalje.

(Vse pravice pridržane)

Vihing: Nehaj, Rihbald, ne draži ranjenega leoparda! Bled je nevaren kraj, kakor bi neviden čar pretapljal duše. Najprej vojvodo Arnulfa, zdaj mika še Rihbalda, da se izmuzne iz mojih krempljev.

Rihbald: To je čar lepote! Kakor v ognju zlato, tako se v čaru lepote izčisti, ozdravi vsaka še tako bolna in izprijena duša. Poglej samo najinega gospoda Arnulfa. Bil je čistokrven karolinški ... razuzdanec, saj veš, kako se ne spodobi reči. A kar je zagledal ta rajski okvir in njegovo prerajsko podobo Bogomilo, je spodil vse ženske iz svojega spremstva. Ne mara videti, ne slišati nobene druge ženske. Zdaj tiči tam doli na bregu s svojim kaldejskim prerokom Abumašarjem in krmi ribice in labode. Tudi stari Abumašar je ponorel na Bledu. Z družbo orientalskih magov, astrologov, alkimistov in zdravnikov je na potu v Germanijo prenočeval na Bledu. Samo videl je Bogomilo in se vanjo tako zaljubil, da je zapustil tovariše in ostal na Bledu.

Vihing: Nemogoče po božjih in prirodnih postavah. Tu so sami demoni in čarovniki vmes. Siv starec, plešast, nad petdeset let, pa gre in se ti zaljubi? In pravi, da preživlja zdaj drugo mladost.

Rihbald: Zdaj sedita oba zaljubljenca tam doli ob jezeru in drug drugega navdušujeta za triglavsko vilo, za Kocljevo Bogomilo, drug drugemu razpihujeta zaljubljeno žerjavico. Stari panj Abumašar tli in sanjari o blejski Šeherzadi in baja Arnulfu, ribicam in labodom najlepše arabske in indijske pravljice.

Vihing: Nemogoče, preneumno!

Rihbald: To je vse čar blejske lepote. V njeni bleščavi si umiva Arnulfova ljubezen umazano obličje. Doslej Arnulf sploh še ni srečal prave in čiste ženske duše. Krog njega se je stiskala samo sebična, vlačugarska svojat. A na Bledu je prvič zagledal sladko jedro ženske duše v duhovnem sijaju modrosti, dobrote in lepote. To ga je očaralo, osvojilo in vsega prevzelo. Ti Vihing, mrzlak, pa tega nikoli ne doumeš. To je sila čiste ljubezni.

Vihing: Vsaka ljubezen je nečista. Spolnost je izviren greh, ker izvirajo iz nje vsi drugi grehi.

Rihbald: Spolnost ni ljubezen, je le senca ljubezni. Čista ljubezen je hrepenenje po božji vseenotnosti, čista ljubezen uživa slast le v drugih, le v požrtvovalni službi za ožjo ali širšo enotnost, za enotnost vere, naroda in družine. Po izvirnem grehu pa se je iztrgal človeški duh iz naročja vseenotnosti, zapičil se je v slast lastnega telesa, lastne osebe, v slast nečiste ljubezni ali samoljubnosti. Nečista ljubezen razdira vsako skupnost in povišuje del nad celost, svoj oholi jaz nad vero, narod in družino.

Vihing: Ali ni bila tudi Arnulfova ljubezen čista? Saj je ljubil druge, vedno druge ženske.

Rihbald: Pri ženski je ljubil meseni Arnulf le sebe, le slast lastnega telesa. Poljubna ženska mu je bila samo dražilo in kresalo osebne, telesne slasti. Vidiš, to je bila samo živalska pohotnost, samo osebna in demonska slast. Zato je rušil skupnost družine in zakona. A vedno sledi samoljubni slasti kazen in katastrofa, ker je samoljubnost izdajstvo in nezvestoba skupnosti.

Vihing (cinično): Hahaha! Rihbald, kako imenitno žvrgoliš danes visoko pesem politike in filozofije! Kadar škrjanec onemi, začno peti tudi osli. Samoljubnost — izdajstvo in nezvestoba skupnosti? Potem bi bil svet že davno razrušen in razdrobljen na sončni prah.

Rihbald: Zaradi izvirnega greha utegne pasti tudi dober človek v hipni omami, v hipnem uporu samoljubne duše zoper duha in dolžnost do skupnosti. Ali takoj se prebudi iz omotice in stokrat popravi, stokrat nadomesti hipno zablodo z deli kesanja in zadoščenja. Kajti za samoljubnost ni odpuščanja brez poprave in pokore. Samo demonska duša zakrkne, v katastrofi pobesni in potegne v vrtincu zlobe vse s seboj v prepad.

Vihing: Ker si splezal danes tako visoko, pa še povej, kje je torej višek čiste ljubezni? Ali ne mar v politiki, ko se človek žrtvuje za druge, za vero in narod?

Rihbald: Slepa, gluha in demonska samoljubnost govori iz tebe, Vihing, samo demonska, osebna slast moči. Demonska kapljica se je iztrgala iz skupnosti morja in uživa zdaj v neskončni napihnjenosti nad njim. Ker bi se morje dvignilo proti taki blazni oholosti in jo zalilo, potopilo na najgloblje dno, se skrije demonska samoljubnost za dvojni ščit laži. Najprej nalaže in samo sebe preslepi, da se žrtvuje za ljudstvo, nazadnje prevara še ljudstvo z isto lažjo. Iz bube samoprevare, samolaži pa ni izhoda, ni rešitve ...

Vihing: Kako se potem loči čista ljubezen do ljudstva od nečiste?

Rihbald: Nikoli po besedi, ampak samo po dejanju. Kdor z mržnjo hujska in razdira enotnost, ga žene le demonska samoljubnost. Kdor s požrtvovalno ljubeznijo združuje zaslepljene brate, dela iz čiste ljubezni.

Vihing: Ali se torej ne žrtvujem tudi jaz iz čiste ljubezni, ko se borim za krščanstvo in skupnost Nemcev, za vero in narod?

Rihbald: Dokler spletkariš za razkol krščanstva, za razkol med Rimom in Carigradom, za razkol med zahodno in vzhodno cerkvijo, goriš od same nečiste ljubezni, od samoljubnosti. Ti si zakrknjen Jud, tebi ni mar niti Frankov, niti krščanstva, tvoja demonska samoljubnost hoče le vladati, vladati, le vladati, to je tvoja edina in samoljubna strast, za katero se žrtvuješ.

Vihing (divje skoči s palico): Jaz zakrknjen Jud? Krščen Jud je dvojen kristjan in gre mu prednost pred vsemi. Rihbald, prekliči, sicer ... Ranjenemu leopardu se vrača čilost in zdravje. (Takoj se potuhne in cinično nadaljuje.) Kajpada, omejene, kratkovidne dušice, vse vas je polovil Metodij v dialektično past tiste grške filozofije. Z edinstveno in krvavo zasluženo pravico se borijo Franki za germanski imperij. Zaman se trudi Metodij z grško priprego slovanskega imperija. Življenje je borba za moč, jaz ali ti. In kdo je ta edino upravičeni jaz, veš dobro tudi ti. Že naš veličastni praded Karel Veliki je iskal zveze s kalifom Harun al Rašidom, že Karlu Velikemu je bil Carigrad most do Bagdada, že na njegovem dvoru v Akvah (Aachen) je krožila krilatica od A do B, to se pravi, od Akev do Bagdada. In nikoli ne pozabijo Franki germanske vzhodne poti v osrčje Rusije, ki so jo že davno in krvavo utrli njih germanski predniki, zahodni in vzhodni Gotje. Cerkveni razkol je pogoj germanske bodočnosti, germanskega imperija. Samo v razkolu more služiti krščanstvo Frankom. Pod zaščito cerkvene enotnosti bi se razširila samo tista klasična, sredozemska kultura proti zahodu, grški duh bi obsenčil in zamoril bojevitost germanskega plemena. Brez odpora bi se odprla Germanija slovanski poplavi. Frank računa in misli za stoletje, za tisočletje naprej. Nobena ideja ne visi v zraku, marveč ima svojega človeškega nositelja. Zato pa je izbral Bog tudi krščanstvu Franka, najjačjega nositelja. Frank je zaveznik in meč cerkve.

Rihbald: Ali misliš, da ostanejo Franki vedno najjačji? Poleg Frankov žive še Bavarci in drugi Nemci.

Vihing: Zato pa jih moramo prehiteti, a najprej prehiteti Metodija in Slovane.

Rihbald: Vihing, ti si demon, sovražnik ljubezni. Ti nimaš niti iskrice ljubezni in duha za krščanstvo, ti samo izkoriščaš vero in duhovščino za nemško ali bogve čigavo politiko. Že davno bi živelo človeštvo v miru in sreči kot ena čreda, en pastir, ko bi ne bili zlorabljali demonski vladarji in demagogi vere in duhovščine za orožje v borbi proti še bolj demonskim tekmecem. In vendar je krščanstvo edina vera ljubezni in bratovstva, duha in resnice. Od vzhoda in zahoda izpodjedajo Petrovo skalo valovi izlama, bagdadski in kordobski kalifat.

Vihing: No, in kdo je ustavil pirenejski plaz izlama v Evropo? Ali ne baš karolinžan Karel Kladivar, ded velikega kralja? In kdo je zadušil arijanski razkol Langobardov? Ali ne isti Karel Veliki?

Rihbald: Zato, da zdaj njegov vnuk Ludovik Nemški obnavlja drug, še nevarnejši razkol med Rimom in Carigradom. In naši najzavratnejši sovražniki, mohamedanski Arabci in Turki, že prežijo na novi plen, na oslabljeno krščanstvo. Že zdaj se šopiri arabska nadutost s svojim prirodoslovjem, zdravstvom in filozofijo in bega šibke duhove, češ, da razsvetljujeta samo oba arabska svetilnika v Bagdadu in Kordobi krščansko temo v Evropi. In podtalno prodira v Španiji omajadska, mocarabska »zveza enobožcev«. A ti Vihing, ti si prvak antikristov, po demonski samoljubnosti prekašaš vse kalife in mameluke.

(Dalje prihodnjič)